

Musikförläggarna

2024-06-03

Dnr: Ju2024/00120

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

ju.remissvar@regeringskansliet.se

clara.cederberg@regeringskansliet.se

Yttrande över *Inskränkningarna i upphovsrätten* (SOU 2024:4)

Inledning

Betänkandet kommenteras med Musikförläggarnas synpunkter i valda delar enligt nedan. Musikförläggarnas utgångspunkt är att alla typer av inskränkningar i upphovsrätten ska användas med restriktivitet. Dessa utgör ett undantag till ensamrätten. Det är viktigt att erinra om att det finns alternativ till inskränkningar inom musiken, exempelvis genom avtalslicenser. En annan mycket viktig utgångspunkt är att Musikförläggarnas medlemmar verkar på en väl fungerande marknad.

Om Musikförläggarna

Musikförläggarna bildades 1928 och är de svenska musikförlagens branschorganisation. Föreningen driver musikförlagens och deras kontrakterade upphovspersoners frågor i kontakter med beslutsfattare, myndigheter, övrig musikbransch, media och allmänhet. Att skapa förståelse för musikens värde och för upphovsrättens funktion och betydelse är en av föreningens huvuduppgifter. Musikförläggarna har närmare 70 medlemmar som står för ungefär 90 procent av omsättningen i musikförlagsbranschen i Sverige.

5 Reglerna om namn- och källangivelse

Musikförläggarna tillstyrker utredningens förslag om ändring av namnangivningsrätten i 3 §. Nuvarande regelverk är inte tillfredsställande eftersom kravet att ange upphovspersonens namn på det sätt som god sed

Musikförläggarna

kräver ofta uppfattas av användarna som något frivilligt. Föreningen välkomnar därför att kravet på namngivelse förtydligas. Vidare delas utredningens bedömning att det är centralt för upphovspersonerna att deras namn anges vid användning, inte minst för möjligheten att kunna begära ersättning för användningen. Dock bör det framhållas att det är angeläget att det tydliggörs att möjligheten till avsteg från den föreslagna bestämmelsen i de situationer då namngivelse är ”oförenligt med god sed” är mycket begränsat. Annars finns det risk för att bestämmelsen inte får avsedd effekt.

6 Trestegsregeln

Musikförläggarna stödjer utredningens förslag om att införa trestegsregeln i upphovsrättslagen. Detta steg är avgörande för att säkerställa tydlighet, transparens och rättssäkerhet i hur lagen tillämpas, samt för att harmonisera den med EU-rättens utveckling.

Trestegsregeln, som redan används av svenska domstolar och lagstiftare som en tolkningsregel, kommer genom en kodifiering att ge ökad tydlighet och förutsägbarhet för både enskilda och upphovspersoner. Genom att inkludera denna regel i lagtext blir det tydligare hur intresseavvägningar ska göras vid tillämpningen av olika inskränkingsbestämmelser.

Införandet av trestegsregeln i lagtexten är också viktigt för att förhindra att användare av upphovsrättsskyddat material begår intrång av misstag. Då många användare inte har tillgång till rättspraxis och förarbeten, kommer en tydlig lagtext att fungera som en vägledning. Musikförläggarna framhåller att det är särskilt viktigt att specificera att steg två och tre i trestegsregeln ska beaktas vid tolkningen av inskränkingsbestämmelserna, vilket förhindrar missförstånd och felaktig tillämpning.

Sammanfattningsvis anser Musikförläggarna att en kodifiering av trestegsregeln i upphovsrättslagen kommer att främja en rättvis och förutsägbar rättstillämpning samt bidra till ökad rättssäkerhet för alla parter involverade i upphovsrättsliga frågor.

7 Panorama

Musikförläggarna avstyrker den av utredningen föreslagna panoramabestämmelsen då vissa förtydliganden krävs för att kunna bedöma inskränkningens eventuella skadeverkningar på befintliga licensmarknader.

Musikförläggarna

Den nuvarande inskränkningen för återgivning av konstverk och fotografier på eller vid allmän plats (den s.k. panoramafriheten) har varit föremål för olika tolkningar. Utifrån den diskussion som varit under de senare åren ser Musikförläggarna positivt på utredningens ambition att bidra till större tydlighet rörande inskränkningen då de olika tolkningar som görs idag kan skapa osäkerhet.

Utredningen konstaterar att syftet med en panoramabestämmelse är att ge tillgång till konst som är en del av det offentliga rummet och att det till stor del är fråga om bildkonst. Utredningen föreslår dock att inskränkningen ska utvidgas, vilket således kan innefatta även musikaliska verk. Utredningen föreslår vidare att det inte ska vara tillåtet att nyttja inskränkningen ”i förvärvssyfte” i fall där verket utgör ett centralt motiv. Det valda begreppet ”i förvärvssyfte” är inte helt tydligt till sin definition. Enligt Musikförläggarna säger inte begreppet något om användningens omfattning, vilket kan vara av vikt för att bedöma en inskränkings skadeverkningar för rättighetshavaren.

Utredningen anger även att användning i redaktionell och journalistisk verksamhet ska vara tillåten och alltså inte omfattas av ”i förvärvssyfte”. I ljuset av det förändrade medielandskapet förefaller det vara många nyttjanden som skulle riskera att falla in under inskränkningen. Poängteras bör att om det inte finns någon avgränsning kring vad som är ”redaktionell och journalistisk verksamhet” samt att journalist inte är en skyddad yrkestitel, riskerar denna otydlighet att öppna upp och påverka licensmarknader på ett negativt sätt.

Mot bakgrund av det ovan anförda efterfrågar Musikförläggarna förtydliganden kring den föreslagna bestämmelsen då den i nuvarande utformning skapar rättsosäkerhet.

8 Nyhetsrapportering

Musikförläggarna vill betona värnandet av den ideella rätten avseende icke offentliggjorda verk och understryka att de resonemang till ledning för intresseavvägningen som utredningen framhåller är helt centrala vid användningen av inskränkningen.

Som utredningen redogör för, är rätten att bestämma när och på vilket sätt ett verk första gången når offentligheten som regel helt central för i vart fall upphovspersoner inom de konstnärliga och kreativa sektorerna. I linje med detta har följaktligen rätten till första offentliggörande ansetts utgöra en naturlig del av upphovspersonens ideella rätt, som ju inte tillhör det

Musikförläggarna

harmoniserade området. Detta faktum ligger bakom den av den svenska lagstiftaren valda modellen, där möjligheterna att förfoga över ett verk med stöd av en inskränkning, normalt förutsätter att verket är offentliggjort.¹ Lagstiftaren har också lagt stor vikt vid det faktum att tillgängliggörandet av ett verk med stöd av en lagbestämmelse kan få stora följder för hur andra därefter kan nyttja verket.²

Beträffande frågan om medlemsstaternas handlingsutrymme kan konstateras att utredningen dels drar slutsatsen att medlemsstaternas utrymme för skönmässig bedömning avser just den intresseavvägning som ligger i rekvisitet ”i den utsträckning som är motiverad med hänsyn till informationsintresset”, dels att det därmed är naturligt så att användares respektive rättighetshavares intressen väger olika tungt i olika situationer.

Enligt Musikförläggarna måste ovanstående i första hand leda till slutsatsen att kravet på offentliggörande för användning med stöd av en inskränkning inte bör utmönstras om inte mycket tungt vägande skäl talar för att så sker. Föreningen har dock förståelse för att kravet på offentliggörande, i vissa speciella situationer, kan te sig onödigt begränsande för möjligheten att använda sig av inskränkningen.

För det fall det skulle bedömas som nödvändigt att ta bort kravet på offentliggörande, delar Musikförläggarna utredningens bedömning att utgångspunkten då måste vara att användning av verk som inte har offentliggjorts i enlighet med 8 § upphovsrättslagen inte kan motiveras av informationssyftet. För musikaliska verk är Musikförläggarnas slutsats att utrymmet för sådan användning torde vara oerhört begränsat. Föreningen kan också ha förståelse för den av utredningen valda lagstiftningsmodellen, men vill i sammanhanget understryka att det då blir helt centralt att de resonemang till ledning för intresseavvägningen som återfinns i betänkandet också förs in i författningskommentaren. På så vis tydliggörs att det måste föreligga ett mycket starkt informationsintresse för att kunna motivera användning av icke-offentliggjorda verk inom ramen för inskränkningen. Att inskränkningen uttryckligen ska användas vid ”nyhetsrapportering”, d v s i journalistisk verksamhet torde innebära att möjligheterna att resonemangen i författningskommentaren ska få praktiskt genomslag ökar. Detta under förutsättning att det rör sig om någon form av kvalificerad journalistisk verksamhet, där användaren får förmodas ha förmåga att ta till sig gällande regelverk på området. Musikförläggarna menar att kravet på mer kvalificerad journalistisk verksamhet bör anses följa redan av den strama intresseavvägning

¹ Se NJA II 1961:1 s. 70.

² Se prop. 2012/13: 141 s. 42.

Musikförläggarna

som ska göras, men skulle välkomna mer specifika skrivningar om detta i propositionen, för ökad tydlighet.

9 Karikatyrer, parodier och pastischer

Musikförläggarna kan inte utan vidare stödja utredningens förslag om ett generellt undantag för karikatyrer och parodier. En sådan inskränkning kräver komplexa överväganden, särskilt i förhållande till EU-rätten. Viktigt är att inskränkningar tillämpas restriktivt och att trestegsregeln beaktas, eftersom en generell bestämmelse kan påverka befintlig licensiering, speciellt inom musikområdet.

En alltför omfattande lagstiftning skulle skada rättighetshavare som investerat i sitt innehåll och negativt påverka licensmarknader. Det finns redan fungerande marknader för musikaliska parodier, där yttrandefrihetsintresset inte alltid är starkt. Licensmarknaden tar hänsyn till att musikaliska verk ofta inkluderar litterära verk (dvs texten) och närstående rättigheter, och strukturerna är väl etablerade. Användare kan enkelt söka och få licenser för de rättigheter de behöver vid varje tillfälle, vilket bidrar till en smidig och fungerande marknad. Denna marknadsstruktur har vuxit fram över tid och anpassats efter de specifika behoven inom musikområdet.

Utredningens förslag tydliggör nödvändigheten av att göra noggranna avvägningar i varje enskilt fall. En ny inskränkning måste tillämpas så att den inte skadar befintliga licensmarknader.

Den ideella rätten har stor betydelse inom musikområdet och får inte negligeras. Den ideella rätten innebär att upphovspersoner har rätt att bli erkända som skapare av sina verk och att dessa verk inte får ändras eller användas på ett sätt som är kränkande för upphovspersonens anseende eller egenart. Med den snabba tekniska utvecklingen förväntas användningen av musikparodier öka, vilket kan leda till konflikter med den ideella rätten. Den nuvarande tillståndsgivningen bidrar till att upprätthålla balansen mellan dessa rättigheter och är därför av yttersta vikt för att värna om en välfungerande licensmarknad.

Musikförläggarna välkomnar förslaget att justera § 4 och ta bort tidigare domstolspraxis för parodiundantaget, vilket ökar rättssäkerheten och harmoniseringen inom EU. Det är acceptabelt att även opublicerade verk används i parodisyfte, förutsatt att tydliga intresseavvägningar görs.

Sammanfattningsvis är en noggrann intresseavvägning avgörande för att ett generellt undantag för karikatyrer och parodier ska vara godtagbart.

Musikförläggarna

Trestegsregeln, licensmöjligheter och inskränkningens verkan måste beaktas för att undvika skador på licensmarknaderna inom musikbranschen. Vidare måste den ideella rätten skyddas för att säkerställa att upphovspersoners anseende och rättigheter respekteras.

9.1 Pasticher

Musikförläggarna avstyrker utredningens förslag att inkludera pastisch i ett generellt parodiundantag.

Utredningen föreslår att pastisch ska inkluderas trots flera tveksamheter och utan en klar definition av begreppet. Detta kan bero på utredningens uppdrag är att föreslå en generell bestämmelse snarare än att utreda om en sådan inskränkning ska införas. Musikförläggarna ser stora problem med förslaget, främst på grund av bristen på definition och avgränsning. Detta kan leda till att inskränkningen inte uppfyller kraven enligt trestegsregeln och negativt påverka befintliga licensmarknader för musik.

Det tyska förklarande memorandumet som diskuterar karikatyr och pastisch, och nämner remixar, samplingar, "mash ups" och "fan fiction" som exempel på pastischer, bör inte tillmätas betydelse. En sådan tolkning skulle strida mot trestegstestet och skada befintliga licensmarknader. Licensmarknader för musik, såsom handeln med samplingar, är av avgörande ekonomisk betydelse. Dessa marknader möjliggör ett omfattande internationellt utbyte och bidrar till den ekonomiska tillväxten inom musikindustrin. En generell inskränkning för pastischer riskerar att underminera dessa licensmarknader genom att tillåta fri användning av skyddade verk utan korrekt licensiering. Detta skulle allvarligt skada ekonomiska intressen hos rättighetshavare och kan leda till minskat incitament för skapande och investering i nya verk. Dessutom kan det leda till en oönskad minskning av den ekonomiska aktiviteten inom musikbranschen, som är beroende av starka licenssystem för att säkra rättvis ersättning för upphovspersoner och artister.

Det är svårt att se att yttrandefrihetsintressen skulle väga tungt i de flesta situationer som utredningen lyfter fram. Det finns en risk att pastischinskränkningen används som ett "frikort" för icke-legitim användning. Redan avsaknaden av en tydlig – snäv – legaldefinition av pastischbegreppet torde göra att risken är överhängande för att begreppet – medvetet eller omedvetet – tolkas mycket extensivt av användarna, med stora skadeverkningar för rättighetshavarna som följd.

Musikförläggarna

Utredningen lyfter fram konstnärlig frihet som ett argument för en utvidgad inskränkning. Musikförläggarna påpekar att konstnärlig frihet är ett komplext och mångfacetterat begrepp som inte har en entydig definition. Upphovsrätten har alltid givit utrymme för att använda någon annans stil eller manér, och det finns redan bestämmelser som tydliggör att omfattande bearbetningar kan utgöra självständiga verk. I betänkandet klargörs inte hur konstnärlig frihet ska förstås i relation till pastischer, vilket försvårar en korrekt tolkning. Musikförläggarna framhåller att konstnärlig frihet inte kan användas som ett svepskäl för att underminera upphovsrättens grundläggande principer och skydd.

Musikförläggarna anser att det saknas tillräckligt starka skäl för att införa en generell pastischinskränkning. Om en sådan inskränkning ändå införs, måste den vara tydligt formulerad för att minimera potentiella skadeverkningar. Användningen bör endast vara tillåten för specifika syften, och en restriktiv tolkning bör råda. Detta är nödvändigt för att skydda rättighetshavarnas intressen och förhindra negativa effekter på licensmarknaderna

Upphovsperson

I utredningens anda, med syfte att se över upphovsrättslagen och skapa ett tydligare och modernare regelverk, hade det varit lämpligt att ändra begreppet "upphovsman" till det mer könsneutrala begreppet "upphovsperson". Musikförläggarna har verkat för att detta begrepp ska vara normen genom att införa det i sina stadgar samt i föreningens uppförandekod. Detta speglar även verkligheten där "upphovsperson" är det vedertagna begreppet i både kommunikation och avtal inom musikförlagsbranschen. Norge har infört begreppet "opphaver"(se Lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven), LOV-2018-06-15-40) och i Danmark har en liknande ändring föreslagits (se L 145 Forslag til lov om ændring af lov om ophavsret og lov om videregående kunstneriske uddannelsesinstitutioner under Kulturministeriet).

Stockholm, dag som ovan

Kerstin Mangert

Ordförande

Musikförläggarna SMFF ekonomisk förening u p a